

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Невяна Фесчиева, д.м.

на Дисертационен труд
на тема **„Интегративна медицина - холистичен концептуален модел, научни и образователни подходи“**

за присъждане на научна степен „Доктор на науките“

по научна специалност
„Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“, професионално
направление *7.1. Медицина*,
в област на висшето образование *7. Здравеопазване и спорт*

Автор: доц. д-р Десислава Иванова Ванкова, дм,

Процедура на обявяване на публичната защита

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“ към Медицински университет - Варна на КС от 24.06.2022г. Със Заповед № Р-109-284/11.07.2022г. на Ректора на Медицински университет - Варна съм утвърдена за член на научно жури за публична защита на дисертационния труд. На първото заседание на научното жури от 14.07.2022г. съм определена да изготвя рецензия. Кандидатката е представила акуратно подредени всички необходими документи по процедурата, съответстващи на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет – Варна.

Кратки данни за кариерното развитие на кандидата

Доц. Д-р Десислава Ванкова е родена на 24.04.1968 г. в град Бургас. През 1987г. завършва Бургаската английска езикова гимназия със златен медал, а през 1993г. се дипломира като магистър-лекар в Медицински университет-Варна (МУ-Варна). Магистър по обществено здраве от Университета в Маастрихт, Нидерландия е от 1999 г. През 2000 г. придобива специалност по „Социална медицина и организация на здравеопазването“. След успешно защитена дисертация на тема: **„Качество на живот, свързано със здравето в общността“** на 17.09.2013г. получава ОНС Доктор. Завършила е множество курсове за СДО в областта на общественото здравеопазване, съвременната епидемиология, история на медицината, оценка на здравните технологии. Преминала е обучения по алтернативни и комплементарни методи на лечение и преподаване: курс по традиционна китайска медицина-въведение в акупунктурата, курс по интегративна онкология, сертифициран по стандартите на Националната здравна служба - NHS, UK. Притежава европейска диплома по хомеопатия (2016-2019 г.); сертифициран преподавател е към Немската академия по хомеопатия и натуропатия. По пътя

на конкурси участва в международни семинари, в т.ч. и като лектор в лятното училище “Здрави градове”, Маастрихт; обучителен курс на ЕК по формиране на национален капацитет, Пиза, Италия; в Masterclass „Здравни системи в трансформация“, ЕК, Матра проект, Нидерландия.

Професионалният ѝ път започва през 1994 г., като последователно работи във Вътрешно отделение на Общинска болница, град Малко Търново; завеждащ СЗУ и лекар в Бърза помощ, община Аврен; лекар-ординатор в ХЕИ - Варна в отделите „Организационно-информационен“ и „Епидемиологичен“. След обучението си в Университета в Маастрихт е хоноруван асистент в катедрата Социална медицина и организация на здравеопазването към МУ-Варна (учебни 2000-2002 год). От 2001 до 2015 г работи във Фармацевтичната компания ГлаксоСмитКлайн, след което е част от научния отдел на МУ-Варна и хоноруван преподавател към катедрата Социална медицина и организация на здравеопазването на МУ-Варна. През юли 2016 г., след конкурс е назначена за главен асистент, а от 2018 г. - за доцент в същата катедра, където продължава да работи и в момента. Преподава социална медицина и други дисциплини от същия спектър в българо- и англоезично обучение.

Участвала е в 10 проекта: член на екипа на проект за кандидатстване на Варна за мрежата на СЗО „Здрави Градове“; ръководител екип при изготвяне на Регионалната здравна стратегия за борба със СПИН и други трансмисивни заболявания, проект към UNAIDS Bulgaria (2000г.); в COST проект към ЕС е организатор и преподавател (Лятно училище, 2016); в националния проект „Поколенчески модели на справяне с житейски кризи: биографични, социални и институционални дискурси“ съвместно с изследователска група от Софийския университет (2016-2018г.); участие в екипа на проект „Изследване на професионалния стрес при здравни специалисти“ към фонд „НИХТД“ на Университет „Проф. д-р А. Златаров“, Бургас; ръководител на три (два от проектите са свързани с темата на дисертацията) и участник в един университетски изследователски проекти на МУ-Варна по фонд „Наука“ ; участие в екипа на проект на СЗО „От линейна към кръгова икономика и здраве“ - Бон, 2018 г.

Д-р Десислава Ванкова е член на редакционната колегия на научното списание „Асклепий“, издание на Българското дружество по история на медицината (БДИМ) и на Балканската асоциация по история и философия на медицината (БАИФМ). Рецензент в редица научни издания: Социална медицина, BMC Public Health и други.

Член е на редица професионални и научни организации, сред които: Български Лекарски Съюз; Сдружение „Обществено Здравеопазване – 99“, Българска Асоциация по Обществено Здраве (БАОЗ), European Public Health Association (EUPHA), Българското научно дружество по

обществено здраве (БНДОЗ). Владее отлично английски и руски езици и на базово ниво - френски език.

Оценка на дисертационния труд

Актуалност на темата Ориентацията на авторката към проблема Интегративна медицина е изключително навременна по няколко причини:

- въвеждането на понятието „интегративна“ буди асоциации за приобщаване и съчетаване на разнообразни области, а това отваря врати на субективни тълкувания и внася неяснота;
- поради генезиса на понятието, има голяма вероятност интегративната медицина да бъде възприемана като съчетание на методите на конвенционалната и алтернативната медицина, а това е само част от идеята;
- областта е малко изследвана, в значителна степен непозната дори на медицинската общественост и се нуждае от терминологично изясняване преди да се окаже с размити граници, прекалено „натоварена“ или „разграбена“;
- в епохата на високотехнологична и твърде специализирана медицина расте необходимостта от холистичен подход към пациента; перспективно е да се проучват възможностите на интегративната медицина за образование на лекари и други медицински специалисти за развитие на емпатична, индивидуализирана грижа за човека, една важна предпоставка за устойчивост на всяка здравна система.

Доц. Ванкова има нужния образователен и научен капацитет, както и изследователски опит да се заеме с тази трудна задача. Бих прибавила и заявените от нея в последните години желание и възможности да представя пред научната общност по-малко познати и даже дискуссионни проблеми, а случаят с интегративната медицина е именно такъв.

Наукометрична характеристика на дисертационния труд

Необходимите за участие в конкурса, изисквани от Правилника за развитието на академичния състав в МУ-Варна 10 публикации са реално публикувани в пълен текст и са по темата на дисертацията. Доц. Ванкова е самостоятелен или първи автор в 60% от публикациите, което доказва високия ѝ личен принос в представената научна продукция. Като наукометричен показател те носят 188,75 точки. Представените цитирания отразяват доброто разпространение на научните резултати на кандидатката, носят 100 точки и изцяло покриват изискванията за

получаване на научна степен „доктор на науките“. От представената от Библиотеката на МУ-Варна Академична справка с подробно описание на цитиранията, става ясно, че три от тях са в световноизвестни бази данни за научна информация, четири - в монографии с научно рецензиране и три - в неиндексирани издания с научно рецензиране.

Описателна характеристика на дисертационния труд

Разработката е структурирана по класически тип в четири глави, добре балансирани по обем и съдържание: Литературен обзор - 38 стр.; Цел, задачи, дизайн, методика, организация на проучването - 10 стр.; Холистичен концептуален модел. Резултати от собствени проучвания и дискусии - 67стр.; Изводи, препоръки и приноси - 11 стр. Съдържа 263 страници, от които 160 стр. същински текст, 40 стр. - библиография, 63 стр. - 5 приложения. Онагледен е с 9 таблици и 38 фигури. Използваната литература е прецизно описана в библиографската справка, която включва 714 източника, от които 92 са на кирилица и 622 на латиница. По количествени критерии представената разработка отговаря на всички изисквания за дисертационен труд за придобиване на НС „доктор на науките“

Качествена характеристика на дисертационния труд

Оценка на литературния обзор. Разработен е в четири параграфа, с които доц. Ванкова дава заявка за проблемите, избрани като фокус на дисертационния труд. В първия прави синтезиран преглед на ключови понятия и термини в различни дефиниции на интегративната медицина. Подчертавайки, че интегрирането на профилактични и лечебни методи на конвенционалната и алтернативна медицина е насочено към максимално качествена и индивидуализирана медицинска грижа, дисертантката изказва категорично мнение: липсата на единен концептуален модел за предоставяне на такава грижа е логична и закономерна. Той може да съществува и да е приложим само ако е адаптиран към съответната здравна система, национална култура и традиции. Следователно, има ниша за разработване на концептуален модел на интегративна медицина с потенциал да предлага решения за укрепване на българското здравеопазване. Във втория параграф доц. Ванкова представя съвременната история на интегративната медицина (ИМ) чрез стратегически документи, събития, нормативни актове. Разработеният от докторантката хронологичен континиум на същите е оригинално нейно дело, много добре визуализиран, важен продукт от проучването, който ще бъде опора на бъдещите изследователи на ИМ. Нейният избор за другите два пункта на литературния обзор са:

✓ актуално развитие на научните изследвания в областта на ИМ, с акцент предоставяне на надеждни научни доказателства за ефективност и безопасност на КАМ лечебните методи и

- ✓ световен и европейски опит в образованието по ИМ и КАМ.

Литературният обзор е замислен като увертюра, подсказваща темите на същинското проучване, но е осъществен като самостоятелно задълбочено теоретично изследване по четири съществени проблема на ИМ, по които разширява съществуващите познания. Авторката се изявява с информираност и ерудиция, способност за синтез и научна систематизация, лично отношение и обосновано мнение по дискуссионни въпроси. Това теоретично изследване е безспорна новост за българската научна литература, но заслужава бъдещи представяния пред международни научни форуми и получаване на професионална оценка за новаторския му характер и в международен план.

Оценка на целеполагане и методология. Ясно е определена целта: **изследване на концепцията „интегративна медицина“ и нейното място в науката и образованието в България.** За изпълнение на целта са поставени пет напълно изпълними задачи, представени са хипотезите на проучването. Подробно е описан микс-метод дизайна и теоретично обосновано използването на неговия вариант *интегративен проучващ последователен микс-метод*, подходящ за проучване на иновативна област като ИМ, към което се добавя и значителният опит на дисертантката в приложението му. Методологията на дисертационния труд включва четири хронологично последователни и логично следващи една след друга фази:

- историческото и институционално развитие на идеята за ИМ и концептуално моделиране;
- количествено и качествено проучване на образователните нужди в областта на ИМ на 4 таргетни групи - студенти, ОПЛ, фармацевти и пом.-фармацевти;
- Динамично Делфи проучване;
- разработване на идеен образователен модел за постигане на профил от ключови (общи) и функционални (професионални) компетентности, свързани с ИМ и КАМ.

Всички елементи на методологията са представени обосновано, в развитие и с внимание към детайлите - инструментариум за всяка от фазите, приложени методи и организация на цялостното проучване. Методологията е силна страна на дисертационния труд, гаранция за валидността на резултатите и доказателство за високото съвременно ниво на изследователските умения на доц. Ванкова.

Оценка на резултатите и приносите

Собствените количествени и качествени проучвания са представени в трета глава, следвайки поставените задачи, като на финала стават основа за дискусии. Теоретично

постижение представлява разработеният от авторката холистичен модел с петте изграждащи го елемента: медицинско образование и следдипломно обучение, конвенционална западна медицина, КАМ, научни основи и доказателства, промоция на здраве и превантивна медицина. ИМ е разгледана като философия и културни ценности, структура и процес. В светлината на ценностите са отговорите на въпроса за разширяващата се употреба на КАМ методите. За първи път е представено настоящото състояние в България на акценти и актуални факти, свързани с КАМ.

Представянето на собствените резултати е направено прецизно, в съчетание на количествените им характеристики с наративи (цитати) от съответната таргетна група, което допринася за автентичност и създава ред в изобилието на данни. Няма големи разлики между групите респонденти в извода, че ИМ е все още малко (или никак) позната като концепция, налице е силно декларирана потребност от информация по отношение на КАМ методите и научни доказателства за тяхната ефективност. Установен е ръст на приложение на техники, свързани с КАМ, от страна на респондентите за лична профилактика и поддържане на здравето. При представяне на резултатите авторката запазва позиция на неутрален изследовател, което повишава доверието в проведените проучвания. Резултатите от Делфи проучването показват: експертите приемат създадения холистичен модел и подкрепят тезата, че промоцията на здраве и профилактиката на болестите трябва да получат по-значимо място в българското здравеопазване и образование. Това намира отражение в разширената дефиниция на ИМ; предложени са подходящи форми за запознаване с ИМ в университетското и следдипломно обучение като СИД, теми в избрани сродни учебни дисциплини и сертифицирани курсове. Разностранната информираност на авторката за древни и съвременни КАМ методи, световния опит в научни и образователни подходи, тенденции във висшето медицинско образование, както и стратегически и нормативни документи, свързани с ИМ, правят обсъжданията по-богати и задълбочени. Въз основа на тях са формулирани уместни препоръки в три взаимно допълващи се области: а) на национално здравно-политическо и образователно ниво; б) на ниво развитие на науката в областта на ИМ, КАМ и промоция на здраве; в) на институционално образователно ниво.

Доц. д-р Десислава Ванкова успешно въвежда основните термини в областта на концепцията „интегративна медицина“. Нейна голяма заслуга е, че ИМ в България вече има свой език, проправен път в терминологията, поставени са основите, върху които ще се ситуират следващите проучвания.

Изразявам пълно съгласие с представените от дисертантката приноси.

Лични впечатления от дисертанта. Познавам доц. Ванкова като ентузиазизиран преподавател и многопластов изследовател. Разбирам, че работата по темата Интегративна медицина е станала кауза за нея. Използвала е целия си потенциал, за да внесе „ред в хаоса“ от факти, термини, възторзи и скептицизъм и е успяла да сътвори разказ, който е строго научно съчинение. Творческият ѝ дух може да бъде спокоен. Предначертаните цели са изпълнени благодарение на нейната последователност, системност и огромна посветеност на научната кауза.

Доц. д-р Ванкова активно участваше в национални и международни научни форуми и работни групи в областта на обявената процедура, включително и като модератор и лектор на научни събития.

Заключение

Дисертационният труд на доц. д-р Десислава Иванова Ванкова на тема „Интегративна медицина - холистичен концептуален модел, научни и образователни подходи“ се характеризира с широка информационна база, логична структура, иновативен и творчески подход, въвеждане на нови понятия, адекватни на същността на предмета на изследване, умело свързване на теоретичните проблеми с конкретни стъпки, които ще приближат холистичната грижа до съвременния човек.

Дисертационният труд и представените публикации напълно покриват изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет – Варна за придобиване на НС „Доктор на науките“.

Иновативната тематика и задълбочеността на дисертационния труд, както и приносите му, с оригинален и практико-приложен характер, ми дават основание да препоръчам на уважаемото жури да бъде присъдена НС „Доктор на науките“ на доц. д-р Десислава Ванкова по научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“.

05. 08. 2022 г.
Гр. Варна

Рецензент:

/Доц. д-р Неяна Фесчиева, дм/